

"میراث جهانی و معماری معاصر - مدیریت منظر شهری تاریخی"

مصوب بیست و هفتمین نشست کمیته میراث جهانی - یونسکو در وین (اتریش، می ۲۰۰۵ میلادی)*

ترجمه: ساشا ریاحی مقدم،
کارشناس ارشد مرمت و احیای
بناها و بافت‌های تاریخی.
sasha_riahi@yahoo.com

چکیده: در دوران معاصر گسترش شهرهای جدید بسیاری از کشورها در پیرامون شهرهای تاریخی، یکی از معضلات ساکنین و مدیران شهری به‌شمار می‌رود. در اغلب موارد این رشد و توسعه شهرسازی نوین در صورت عدم کنترل صحیح و مدیریت مطلوب از سوی مسئولین به‌عنوان عاملی که ارزش‌های میراثی شهرهای تاریخی را تهدید می‌کند، چالش برانگیز خواهد بود. بیست و هفتمین نشست کمیته میراث جهانی در شهر وین، بر موضوع گسترش شهرها در دوران معاصر تأکید می‌کند که منظر شهرهای تاریخی را همواره تحت تأثیر قرار می‌دهند. در این تفاهم‌نامه پیشنهادهایی برای مدیریت حفاظت از مناظر شهری تاریخی و راهکارهایی نیز مرتبط با معاصر سازی در این محدوده‌ها ارائه شده است. بر این اساس با توجه به رشد و توسعه کالبدی شهرهای کشور به خصوص در پیرامون هسته تاریخی و مناظر ارزشمند آن، توجه به رویکردهای بیان شده در بندهای این کنفرانس ضروری به‌نظر می‌رسد.

واژگان کلیدی: بیانیه وین، میراث جهانی، یونسکو، معماری معاصر، منظر شهری تاریخی.

تصویر ۳: سازگاری و هم‌سویی
معماری معاصر و منظر بافت
تاریخی یزد در پیرامون مسجد
جامع. یزد، ایران. عکس:
ساشا ریاحی مقدم، ۱۳۸۶.

Pic3: Compatibility and
Alignment of contemporary
architecture and historic
urban fabric landscape
around Majid Jama. Yazd,
Iran. Photo by: Sasha Ri-
ahi Moghadam, 2007.

تصویر ۳

Pic 3

تفاهم‌نامه وین نتیجه یک کنفرانس بین‌المللی با موضوع "میراث جهانی" و "معماری معاصر" است که از سوی کمیته میراث جهانی^۳ در بیست و هفتمین جلسه آن در پاریس (سی‌ام ژوئن تا پنجم جولای سال ۲۰۰۳) درخواست شده بود و از ۱۲ تا ۱۴ ماه می سال ۲۰۰۵ در وین اتریش تحت حمایت یونسکو برگزار شد. در این کنفرانس بین‌المللی بیش از ۶۰۰ متخصص از ۶۶ کشور، حضور یافتند.

با در نظر گرفتن حوزه فعالیت کنوانسیون یونسکو، مربوط به حفاظت از میراث فرهنگی و طبیعی (عهدنامه میراث جهانی ۱۹۷۲ و یادآوری مفاد بندهای ۴ و ۵ آن)، تلاش برای همکاری جهانی و نیاز به بحث‌هایی در مورد موضوع اقتصادی پویا و تغییرات ساختاری اخیر شهرهای موجود در فهرست میراث جهانی یونسکو مورد نظر قرار گرفته است.

علاوه بر این یادآوری می‌کند که مکان‌های موجود در فهرست میراث جهانی، براساس معیارهای ممتاز و ارزش‌های جهانی ثبت شده‌اند، بنابراین حفاظت از این ارزش‌ها باید در رأس تمام اقدامات حفاظتی و برنامه‌ریزی‌های مدیریتی باشد.

این کنفرانس، بر "منشور بین‌المللی حفاظت و مرمت یادمان‌ها و محوطه‌های تاریخی ۱۹۶۴ (وینیز)"، "پیشنهاد یونسکو در مورد نگهداری اموال فرهنگی در معرض خطر توسط شرکت‌های خصوصی یا عمومی در سال ۱۹۶۴"، "پیشنهاد یونسکو در مورد تأمین امنیت و بررسی نقش مناطق تاریخی معاصر در سال ۱۹۷۶"، "منشور بین‌المللی باغ‌های تاریخی ۱۹۸۲ (فلورانس)"، "منشور بین‌المللی حفاظت از شهرهای تاریخی و مناطق شهری در ۱۹۸۷ (واشنگتون)" و سند نار^۴ در سال ۱۹۹۴ و همانند دومین کنفرانس هابیتا^۵ و آجاندا ۶۲۱ در استانبول - که در ژوئن ۱۹۹۶ توسط اعضا به تصویب رسید - توجه و تأکید ویژه‌ای دارد.

مطالبی که در یادداشت وین بیان می‌شود در واقع مروری بر مدارک مربوط به منشورها و قطعنامه‌های پیشین و نیز موارد تفاهم‌نامه جدید در مورد حفاظت پایدار محوطه‌ها و تک بناها، به‌عنوان یک بیانیه کلیدی برای نگرش یکپارچه و ارتباط دهنده بین معماری معاصر و توسعه پایدار شهری و یکپارچگی چشم‌اندازها بر پایه الگوی ساختمان‌های تاریخی موجود و مفهوم آن است.

تعاریف

بیانیه فوق بر شهرهای تاریخی ثبت شده یا پیشنهاد شده برای ثبت در فهرست میراث جهانی یونسکو مانند شهرهای بزرگ تأکید دارد که دارای بناهای تاریخی جهانی و محوطه‌های باستانی در پیرامون شهرها هستند.

منظر شهری تاریخی^۶ که در سال ۱۹۷۶ بر اساس "نظریه یونسکو در ارتباط با حفاظت و نقش محوطه‌های تاریخی معاصر" مطرح شد، به تجمع گروهی از ساختمان‌ها، سازه‌ها و فضاهای بازی^۷ برمی‌گردد که در بستر اکولوژیکی و طبیعی خود، شامل محوطه‌های باستان‌شناسی و دیرین‌شناسی باشند. این محوطه‌ها متشکل از سکونتگاه‌های بشری در یک محیط شهری مربوط به دوره‌ای هستند که از نقطه‌نظر باستان‌شناسی، معماری، ماقبل تاریخ، تاریخ، علمی، زیبایی‌شناسی، اجتماعی - فرهنگی یا اکولوژیکی دارای ارزش و پیوستگی هستند. این گونه از منظر، جامعه مدرن را شکل می‌دهد و از آن حیث ارزشمند است که می‌توان درکی از چگونگی زندگی امروزه داشت.

منظر شهری تاریخی با حالات اجتماعی گذشته و حال و همچنین پیشرفت‌هایی تلفیق شده است که بر اساس محل مورد نظر پایه‌ریزی شده‌اند. این مناظر با عناصر ساختاری معین شامل کاربری‌ها، سازمان فضایی، ارتباط‌های بصری، نقشه‌برداری، خاک، پوشش گیاهی و همه عناصری که زیرساخت‌های فنی و المان‌هایی در مقیاس کوچک و جزئیات ساختمان (دیوارها، سنگ‌فرش، زهکشی، روشنایی و...) ترکیب شده است.

معماری معاصر در یک مفهوم مشخص، به همه نقشه‌ها و طرح‌های مهم، مداخلات طرح در محیط‌های تاریخی ساخته شده شامل فضاهای باز، ساختمان‌های جدید، الحاقات بناهای تاریخی و محوطه‌های باستانی می‌پردازد.

نظریه توسعه میراث فرهنگی، به‌خصوص در سرتاسر دهه گذشته، شامل تفسیر گسترده‌ای از شناخت همزیستی انسان با زمین یا وجود انسان در جامعه می‌شود که بر این اساس به رویکردهای جدید و متدولوژی نوین برای مرمت شهری و توسعه در یک محدوده محلی نیاز دارد. منشورهای بین‌المللی و نظریه‌ها هنوز نتوانسته‌اند نظریه جامعی در این مورد ارائه دهند.

تفاهم‌نامه وین به صورت واضح بر روی برخورد توسعه معاصر و منظر شهری تاریخی تمرکز می‌کند. نظر به اینکه مفهوم منظر شهری تاریخی فراتر از ضوابط "مراکز تاریخی"^۸، "مجموعه‌ها"^۹ و "محوطه‌ها"^{۱۰} است که اغلب در منشورها و قوانین حفاظتی استفاده می‌شوند، بنابراین مفاهیم منظر و محدوده وسیعی را شامل می‌شود.

منظر تاریخی شهرها و مفاهیم جامع آن از یک تکامل تدریجی بدست می‌آید. توسعه حوزه برنامه‌ریزی‌ها در سرتاسر یک دوره پیشرفت تدریجی شهرسازی، محوطه‌های الحاقی و نوساز، موقعیت نقشه‌برداری، بیان اقتصادی و ارزش‌های فرهنگی - اجتماعی وابسته به جوامع را شامل می‌شود. به‌طور مثال، حفاظت و نگهداری مناظر شهری تاریخی شامل بناهای منحصر به فرد حفاظت شده‌ای است که در فهرست میراث جهانی به ثبت رسیده‌اند.

اصول و اهداف

تغییرات پیوسته در نحوه استفاده کاربردی، ساختار اجتماعی، سیاسی و رشد اقتصادی که در غالب مداخلات ساختاری نمایان می‌شود، از مناظر شهری گذشته به ارث رسیده و ممکن است به‌عنوان بخشی از سنت شهر شناخته شود و به طور کلی به تصمیم مسئولان امر و گفتگو و همیاری با دیگر عوامل اجرایی و نیز سرمایه‌گذاران احتیاج دارد.

مبحث اصلی معماری معاصر در زمینه منظر شهری تاریخی از یک طرف پاسخی است به پویایی توسعه به منظور سهولت در رشد و تغییرات اقتصادی - اجتماعی، و از سوی دیگر، به‌طور همزمان به فضای شهری تاریخی و موقعیت منظر آن احترام می‌گذارد. زندگی در شهرهای تاریخی، به‌خصوص شهرهای میراث جهانی، نیاز به یک سیاست برنامه‌ریزی شهری و مدیریت دارد که به‌عنوان یک نکته مهم برای حفاظت مورد استفاده قرار گیرد. در این رابطه، اعتبار و اصالت شهر تاریخی که به‌وسیله عوامل مختلفی تعیین می‌شود نباید در معرض خطر قرار بگیرد (تصویر ۱).

آینده منظر شهرهای تاریخی ما نیازمند شناخت متقابل بین نظر و اعتقاد سازندگان، طراحان شهری، توسعه‌دهندگان شهر، معماران، طرفداران منابع طبیعی و صاحبان املاک، سرمایه‌گذاران و شهروندان است، تا با همکاری یکدیگر از میراث شهری خود حفاظت کنند. براین اساس در عین توجه به نوسازی و توسعه جامعه با رویکرد تاریخی و فرهنگی، برای انسجام و تقویت هویت اجتماعی نیز تلاش می‌شود.

با توجه به این مسئله که بین انسان و محیط اطرافش ارتباط احساسی برقرار است، دید آنها به مکان، می‌تواند نقش اساسی در تضمین کیفیت زندگی او در محیط داشته باشد و نه تنها باعث موفقیت اقتصادی یک شهر شده بلکه منجر به پایداری آن و ثبات فرهنگی و مسایل اجتماعی شهر نیز شود.

نکته مهم دیگر، بحث عملکرد و مداخله مردم به منظور ارتقای کیفیت زندگی و کارایی بیشتر تولیدات است که به‌واسطه بهبود کار و فعالیت‌های اجتماعی و همچنین نوسازی و سازگاری محیط صورت می‌گیرد. این اقدامات بدون لطمه زدن به ارزش‌های موجود، ویژگی‌ها و فرم اولیه شهرهای تاریخی امکان‌پذیر است. این بدین معنی نیست که فقط استانداردهای تکنیکی بهبود پیدا کنند، بلکه بازسازی و پیشرفت همزمان با محیط تاریخی باید براساس راهکارهای مناسب با ارزیابی ارزش‌های موجود و تأکید بر شاخص‌های فرهنگی با کیفیت بالا صورت پذیرد.

دستورالعمل‌هایی برای مدیریت حفاظت

تصمیم‌گیری برای مداخله و ایجاد معماری جدید در منظر شهری تاریخی باید پس از بررسی‌های دقیق صورت گیرد و به ارزش‌های فرهنگی و تاریخی آنها توجه شده و با سرمایه‌گذاران و کارشناسان خبره در مورد چگونگی کار مشورت کنند. در چنین شرایطی دستورالعمل‌ها باید بتواند بین بافت قدیم و جدید هماهنگی درست و منطقی ایجاد کند تا از اصالت^{۱۱} و یکپارچگی^{۱۲} ساختارها محافظت شود (تصویر ۲).

برای حفاظت از شهرهای تاریخی که در معرض توسعه‌های معاصر قرار دارند، شناخت عمیق از سابقه تاریخی، فرهنگ و معماری یک مکان، بسیار حایز اهمیت است و باید کمیسیون‌های تخصصی معماری و شهرسازی تشکیل شود تا با ابزارهای علمی به تجزیه، تحلیل و ریخت‌شناسی آن بپردازند.

تشخیص به‌موقع فرصت‌ها و تهدیدهای موجود در روند برنامه‌ریزی توسعه، عامل بسیار تأثیرگذاری برای کنترل توسعه متعادل در روند طراحی است. همچنین بررسی، تجزیه و تحلیل جامع منظر شهری تاریخی نیز به عنوان راهی برای بیان مفهومی ارزش‌ها از اقدامات پایه‌ای در کلیه مداخلات ساختار کالبدی به شمار می‌آید. در محافظت از ساختار کالبد تاریخی و ساختمان‌های موجود، تحقیق در مورد اثرات بلندمدت و پایداری مداخلات برنامه‌ریزی شده از اهداف اصلی محسوب می‌شود.

با در نظر گرفتن مفهوم اصلی برنامه‌ریزی شهری، معماری معاصر و حفاظت منظر شهرهای تاریخی، باید از طراحی ساختمان‌هایی با الگوی تاریخی اجتناب شود؛ چرا که این نوع طراحی‌ها در واقع تکذیب هر دو دوره تاریخی و معاصر است. از نگاه تاریخی نباید چیزی تعویض شود و بخش‌های تاریخی باید اصیل و خوانا باشد، چرا که هدف نهایی حفاظت و مداخله در این بخش، تداوم فرهنگ با وجود معاصر سازی است.

رهنمودهایی برای توسعه شهری

• استانداردها و اصول اخلاقی، طراحی‌های سازگار با کیفیت بالا و همچنین اجرای دقیق از شرایط لازم در روند برنامه‌ریزی در بافت‌های فرهنگی - تاریخی است. کیفیت بناها در محوطه‌های تاریخی از نظر ارتفاع و ارزش‌های ساختمانی باید با مقیاس مناسبی مورد توجه قرار گیرد. در واقع، منظور به حداقل رساندن تأثیرات مستقیم بصری ساختارهای توسعه یافته جدید بر عناصر تاریخی موجود همچون محوطه‌های باستان‌شناسی است (تصویر ۳).

• هنر و معماری مورد استفاده در ساختمان‌هایی که در داخل یا پیرامون شهرهای تاریخی با طراحی شهری مناسب توسعه یافته‌اند، عناصری مهم در تجدید حیات این شهرها به شمار می‌آیند. در واقع، طراحی شهری و بیان هنری و تاریخی این مناطق به همراه ویژگی‌های اقتصادی و اجتماعی آنها جهت انتقال به نسل‌های آینده است.

• طراحی فضاهای عمومی در محوطه‌های میراث جهانی یکی از اقدامات حفاظتی است و باید به نوع کارکردها، مقیاس، مواد و مصالح، روشنایی، مبلمان شهری، تبلیغات و فضای سبز توجه خاص شود. زیرساخت‌های برنامه‌ریزی شهری در محوطه‌های تاریخی برای کاهش اثرات منفی جریان ترافیک و پارکینگ باید در همه ابعاد و با احترام به ساختار تاریخی و ساختمان‌های موجود در آن مورد توجه قرار گیرد.

• مناظر شهری^{۱۴} و مناظر بام‌های^{۱۵} ساختمان‌های بافت از محورهای اصلی دید و منظر هستند. همچنین هر ساختمان نیز با کارکردهای متفاوت آن، بخش جدایی‌ناپذیر هویت و منظر شهرهای تاریخی است. براین اساس در برنامه‌ریزی و ساخت معماری جدید و نوسازی بناها، احترام به الگوهای اصیل و منظر بام ساختمان‌ها باید مورد تأکید قرار گیرد (تصویر ۴).

• رعایت تناسب دید، حفاظت از نمای بناها^{۱۶} و طراحی هماهنگ با الگوی تاریخی و اصیل شهرهای تاریخی در برنامه‌ریزی‌های جدید به‌عنوان یک اصل کلی باید مورد توجه قرار گیرد. همچنین مراقبت ویژه و دوره‌ای از منظر شهرهای میراث جهانی - که دارای ارزش‌های مکمل به لحاظ منظر تاریخی هستند - در برابر توسعه‌های معماری معاصر در ارتباط با ماهیت تاریخی شهر تا اطمینان از وجود محدودیت‌ها در روند برنامه‌ریزی‌های جدید باید دنبال شود.

• مدیریت تغییرات پویا و تحولات در مناظر شهری تاریخی میراث جهانی، شامل بدست آوردن اطلاعات دقیقی از سرزمین و عناصر میراثی بااهمیت درون آن از طریق روش‌های علمی، تنظیم قوانین مربوطه، ابزارها و روش‌هایی که در یک پلان مدیریتی مشخص شده، با توجه به دستورالعمل‌هایی برای اجرای کنوانسیون‌های میراث جهانی است.

• توسعه و اجرای یک پلان مدیریتی جامع برای مناظر شهری تاریخی، نیازمند مشارکت یک گروه مشترک از کارشناسان و متخصصین خبره و انجام به موقع و مناسب مشاوره جامع عمومی در این زمینه است.

• حفاظت مداوم و بهبود عملکرد فضایی و ارزش‌های وابسته به طراحی از اهداف مورد نظر در مدیریت کیفیت مناظر تاریخی شهری است. در این خصوص تأکید اصلی بر روابط معماری معاصر و منظر شهرهای فرهنگی - تاریخی است و مطالعات در زمینه ارزیابی تأثیر بصری، باید همراه با پیشنهادهایی برای مداخلات معاصر باشد.

• جنبه‌های اقتصادی توسعه شهری نیز باید محدود به اهداف بلندمدت در حفاظت میراث باشد.

• بناهای تاریخی، فضاهای باز و معماری معاصر به‌عنوان المان‌های شهری نقش مهمی در ارزشگذاری شهر دارند. معماری معاصر می‌تواند در به‌وجود آوردن محیطی جذاب برای سکونت و حضور گردشگران، یک عامل قابل رقابت برای شهرها باشد. معماری تاریخی و معاصر می‌تواند به‌عنوان سرمایه‌هایی برای جوامع محلی برای اهداف آموزشی، اوقات فراغت، گردشگری و خرید ایمن مورد استفاده قرار بگیرد.

توصیه‌ها

- محوطه‌ها و شهرهای تاریخی که پیش از این در لیست میراث جهانی قرار گرفته‌اند و نیز هر اثر جدیدی که در فهرست میراث جهانی بررسی می‌شود و دارای مفهوم منظر شهری هستند، باید موارد بیان شده در یادداشت‌های تفاهم‌نامه فوق را مورد نظر قرار دهند. بر این اساس این اصول باید در مقیاس مناسب و با برنامه‌های مشخصی برای تقویت حفاظت از مناظر تاریخی شهرها مورد تأکید قرار گیرند.

- با توجه به ثبت ارزش‌ها و مکان‌های جدید از فضاهای شهری تاریخی در لیست میراث جهانی، پیشنهاد می‌شود که مفهوم مناظر تاریخی در انتخاب و ارزیابی آنها مورد توجه قرار گیرد.

- مطالعاتی به منظور امکان‌سنجی و پیشنهادات جدید برای تکمیل موارد موجود از منظر تاریخی شهرها و معماری معاصر توسط یونسکو در حال انجام است که در آینده در کنفرانس عمومی آن عنوان می‌شود.

- ملاحظات فوق به طور مستقیم زیر نظر کمیته میراث جهانی و یونسکو قرار دارد.

ساخت بناهایی با الگوی معماری سنتی در اطراف بناهای شاخص تاریخی تقلیدی از معماری گذشته و تکذیب معماری معاصر است که می‌بایست برای رفع این معضل میان بافت تاریخی و مدرن شهرها تعامل و هماهنگی برقرار کرد.

پی‌نوشت

* متن اصلی این مقاله در سایت <http://whc.unesco.org/archive/2005/whc05-15ga-inf7e.pdf> قابل مشاهده است.

۱. World Heritage

۲. Contemporary Architecture

۳. میراث جهانی یونسکو، کمیته‌ای بین‌المللی است که در تاریخ ۱۶ نوامبر ۱۹۷۲ میلادی به تصویب کنفرانس عمومی یونسکو رسید و موضوع آن حفظ آثار تاریخی، طبیعی و فرهنگی بشر است که اهمیت جهانی دارند.

۴. Nara: این سند مربوط به مکان‌های دارای اعتبار و اصالت است که در سال ۱۹۹۴ در کنفرانس نارا - ژاپن به تصویب رسید.

۵. Habitat II

۶. Agenda 21

۷. Historic Urban Landscape

۸. Open Spaces

۹. Historic centers

۱۰. Ensembles

۱۱. Surroundings

۱۲. Authenticity

۱۳. Integrity

۱۴. Townscapes

۱۵. Roofscapes

۱۶. Façadism: حفاظت و نگهداری جداره خارجی یا بخش بیرونی نمای ساختمان به‌طور کامل و اصیل در پیش‌روی بنای بازسازی شده و یا انتقال آن به یک ساختار جدید معماری.

تصویر ۴: منظر شهری بام، فلورانس، ایتالیا. عکس: عاطفه محمدپور، ۱۳۸۹.

Pic4: Urban roofscape. Florence, Italy. Photo by: Atefeh Mohammadpour, 2010.

تصویر ۲: گنبد توحیدخانه و برج جهان‌نما پیش از تعدیل ارتفاع. اصفهان، ایران. عکس: ساشا ریاحی مقدم، ۱۳۸۵.

Pic2: "Tohid Khaneh" dome and "Jahan nama" tower before modification its height. Photo by: Sasha Riahi Moghadam, 2006.

تصویر ۱: منظر تاریخی معبد زئوس، آتن، یونان. عکس: عاطفه محمدپور، ۱۳۸۹.

Pic1: Historic landscape of Zeus Temple. Athena, Greece. Photo by: Atefeh Mohammadpour, 2010.

تصویر ۱

Pic 1

Vienna Memorandum on “World Heritage and Contemporary Architecture – Managing the Historic Urban landscape”

Adopted by 27th session of the World Heritage
Committee - UNESCO (May 2005 in Vienna, Austria)

Translated by (from English to Persian): Sasha Riahi Moghadam / M.A. in Restoration and Renovation of Urban Historic
Context / sasha_riahi@yahoo.com

تصویر ۲
Pic 2

Abstract: The city development and growth around historic cities of many countries have been a major problem for the residents and city managers in the contemporary era. This rapid development can become a difficult challenge for city managers since it can be considered a threat to heritage values in case they are not controlled and managed properly. The 27th session of World Heritage Committee in Vienna, the emphasis on the issue of urban sprawl in contemporary era, will affect the landscape of historic cities for ever. In this context management proposals for conservation of historic urban landscapes and solutions associated with modernization were offered. Therefore, regarding the rapid growth and development of cities especially around the historic and valuable core of the city, considering the proposed approaches of the conference is essential.

This article is extracted from Vienna memorandum which is available on the website below:

<http://whc.unesco.org/archive/2005/whc05-15ga-inf7e.pdf>

Keywords: Vienna Memorandum, World Heritage, UNESCO, Contemporary Architecture, Historic Urban Landscape.

تصویر ۴

Pic 4

